

СУЧАСНІ ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРУ У ПРОСТОРІ МАС-МЕДІА

В. Г. Лемеш

Горлівський інститут іноземних мов ДДПУ

***Реферат.** Останнім часом життя суспільства зазнає значних трансформацій. Дані трансформації призвели до значних змін у традиційній соціальній ієрархії та перерозподілу соціальних ролей між чоловіками і жінками. Мова – це соціальний феномен, який відображає усі зміни у житті суспільства. З вищезазначених причин, починаючи з шістдесятих років минулого століття, спостерігається постійне зростання інтересу вчених-лінгвістів до проблеми взаємозв'язку мови і статі. Особливу увагу приділяють проблемі дефініції терміну «гендер», а також специфіці відображення соціальних змін, пов'язаних із зрушеннями у структурі гендерних ролей у системі мови. Сучасні засоби масової інформації відіграють значну роль у житті суспільства. Відтак, виникає необхідність дослідження ролі гендеру у функціонуванні мас-медіа.*

***Ключові слова:** гендер, фемінізм, мас-медіадискурс, феміністичний дискурс, гендерна лінгвістика.*

Останнім часом істотно зростає кількість досліджень у галузі лінгвістичної гендерології. Це можна пояснити наявністю великої кількості соціальних трендів, викликаних бурхливим розвитком фемінізму. У процесі багаторічного розвитку даний соціальний напрямок досяг значних успіхів: жінки досягли значного розширення своїх прав і можливостей, особливо в країнах Західної Європи та США. Сьогодні представники фемінізму спрямували свої зусилля не стільки на отримання жінками рівних з чоловіками юридичних прав, скільки на розширення соціальних прав жінки: забезпечення їй рівних з чоловіком кар'єрних можливостей, усунення дискримінаційних стосовно жінки соціальних стереотипів. Багатьма країнами Західної Європи зараз здійснюється ревізія законодавства та системи мови з метою усунення дискримінації жінки. Сучасна ситуація є настільки неоднозначною, що існує точка зору про наявність гендерної дискримінації чоловіків. До того ж, у сучасному суспільстві істотно зростає роль засобів масової інформації: вони не лише надають широкій громадськості інформацію про різноманітні події, але й виконують функцію маніпулятивного впливу на читацьку аудиторію і формування громадської думки. Цілком природно, що маніпулятивний потенціал засобів масової інформації інтенсивно використовується і представниками гендерного руху. Як вже зазначалося, гендерний рух досяг особливих успіхів у країнах Західної Європи та США. У цій частині світу найуживанішою мовою міжнародного спілкування, без сумніву, виступає англійська мова. Тому, на нашу думку, саме дослідження британського та американського феміністичного дискурсів у просторі мас-медіа дозволить максимально точно науково обґрунтувати виявлені закономірності функціонування гендерних елементів у структурі мас-медіадискурсу. Крім того, вищезазначені наукові розвідки дозволять активізувати процес розбудови загальної дискурсивної моделі мас-медіа. Зіставлення основних закономірностей функціонування гендерних елементів у структурі мас-медіадискурсу та у структурі інших типів дискурсу дозволить глибше науково дослідити загальні закономірності функціонування феміністичного дискурсу. Отже, **актуальність** теми даної статті обумовлюється необхідністю наукового аналізу основних особливостей функціонування феміністичних дискурсивних практик у різних сферах вживання мови, зокрема у просторі мас-медіа. **Основна мета** статті полягає у вивченні основних

теоретичних особливостей функціонування сучасного феміністичного дискурсу та особливостей розвитку сучасного гендерного руху. У якості **об'єкта дослідження** виступає сучасний феміністичний дискурс. **Предмет дослідження** становлять особливості функціонування феміністичного дискурсу у просторі мас-медіа.

Щодо аналізу перспектив дослідження особливостей функціонування британського та американського феміністичного дискурсів, то необхідно розглянути дефініції понять «дискурс» та «гендер». На сьогодні у науковій літературі не існує загальноприйнятого визначення поняття «дискурс». М. Л. Макаров зазначає, що на даний час існує три основні підходи до визначення поняття «дискурс» [1, с. 86—87]. Згідно з так званим формальним або структурним підходом, дискурс розглядається як мова вище рівня речення або словосполучення за своєю структурною складністю. Виходячи з вище наданого визначення, можна сказати, що представники формального підходу розглядають дискурс як два або більше речень, між якими існує змістовий зв'язок. Представники функціонального підходу, в свою чергу, розглядають дискурс як будь-яке вживання мови. На нашу думку, функціональний підхід дозволяє докладно дослідити різноманітні функції дискурсу, зокрема різних типів останнього, з урахуванням соціокультурних особливостей їх функціонування. Представники третього підходу до визначення дискурсу розглядають його як висловлювання. Цей підхід наголошує на тому, що дискурс виступає як комплекс функціонально орієнтованих одиниць мови, які складають комплексну систему. Проте, використання останнього підходу дещо ускладнюється відсутністю загальноприйнятої дефініції поняття «висловлювання». Враховуючи вищезазначене, а також наше прагнення дослідити особливості функціонування британського та американського феміністичного дискурсів, ми виходимо з визначення дискурсу як будь-якого вживання мови. Щодо функціонування поняття «гендер», то А. В. Кириліна [2, с. 18-19] зазначає, що вищезгаданий термін активно використовується у сучасній науковій літературі. Термін *гендер* походить від англійського слова *gender*. Первинне значення цього слова – граматична категорія роду. З розвитком в англійських країнах багатьох соціальних наук слово *gender* почало активно використовуватися на позначення соціокультурної статі, на відміну від біологічної. В свою чергу, на позначення біологічної статі в англійській літературі активно використовується термін *sexus*. На наш погляд, функціонування терміна *гендер* в україномовній та російськомовній лінгвістичній літературі дозволяє істотно розширити концепт статі, зосереджуючись на соціальних та культурних особливостях сучасного становища чоловіків та жінок, а не на біологічній різниці між представниками жіночої та чоловічої статі. Тож, враховуючи специфіку нашого дослідження, ми вважаємо, що воно має саме гендерний характер.

Розглядаючи специфіку становлення гендерних досліджень, А. В. Кириліна виокремлює два періоди у даних студіях [3, с. 51]. Перший період характеризується нерегулярним характером гендерних досліджень у лінгвістиці. Його рубежем виступають 60-і роки ХХ століття. Починаючи з 60-х років ХХ століття, гендерні дослідження почали носити регулярний характер. Дані зміни обумовлювалися значним зростанням інтересу до лінгвопрагматики, розвитком соціальних наук та активізацією зв'язків між лінгвістикою та соціальними науками. Крім того, саме цей період характеризується суттєвими змінами у розподілі соціальних ролей між чоловіками та жінками за рахунок здобутків фемінізму. Уперше, фактор роду у зв'язку з мовою виник в античні часи: була створена так звана символіко-семантична теорія роду, за якою зв'язок біологічної категорії статі з граматичною категорією роду детермінується природною даністю. Базою вищезазначеної теорії виступає той факт, що люди у найдавніші часи були носіями міфологічного мислення, одними з основних характеристик якого виступали анімізм та антропоморфізм. Символіко-семантична теорія роду виступила потужним стимулятором виникнення оцінності у граматичній

категорії роду. Імена та назви чоловічого роду асоціювалися з енергією, силою, потужністю, в той час, як імена та назви жіночого роду носили підлеглий, пасивний характер. Таким чином, мова виступала дзеркалом соціальної реальності. Подальша відмова від символіко-семантичної теорії роду була обумовлена доведенням існування мов, у яких категорія роду взагалі відсутня. На зміну вищезгаданій теорії роду прийшли спроби пояснити наявність даної граматичної категорії морфологічними та синтаксичними особливостями конкретних мов. Проте, сліди символіко-семантичної теорії роду збереглися у людській свідомості і дотепер, оскільки науково доведеним є факт впливу належності того чи іншого поняття до того чи іншого граматичного роду на процес перцепції даного поняття людиною. Під час персоніфікації об'єкти жіночого роду, як правило, мають властивості жіночої статі, а об'єкти чоловічого та середнього роду – властивості чоловічої статі. Ще одним стимулом до активізації гендерних досліджень слугувало відкриття так званих екзотичних мов, які мали два варіанти, а саме: чоловічий та жіночий. Причому, чоловіча мова, у даному випадку, визнавалася суспільством як норма, а жіноча мова розглядалася як відхилення від норми. На початку ХХ століття був накопичений вже достатньо великий обсяг матеріалу стосовно гендерних розбіжностей у мовній поведінці представників народів, які знаходилися на стадії первісного суспільства. Даний факт, в свою чергу, призвів до виникнення точки зору про можливість наявності гендерних розбіжностей у мовній поведінці носіїв розвинених європейських мов. Причому, вищезгадані розбіжності виявилися обумовленими історичними та соціальними особливостями статусу чоловіків та жінок у розвинених європейських суспільствах. Лінгвістичні дослідження початку ХХ століття також виявили, що вплив так званої жіночої мови на процес розвитку мовної системи взагалі виявився значно меншим порівняно із чоловічою мовою. Це пояснювалося тим, що жіноча мова повільніше сприймалася суспільством через те, що чоловіки мали значно більше соціальних прав ніж жінки. Гендерні дослідження, проведені європейськими вченими-лінгвістами, дозволили також виявити певні конкретні особливості мови чоловіків та жінок. Було встановлено, що мова жінок має більш консервативний характер: вони більш схильні до вживання евфемізмів та менше вживають неетикетні експресиви. Досліджуючи життя емігрантів, лінгвісти з'ясували, що чоловіки швидко засвоювали нову для себе мову і, відтак, здобували білінгвальний статус. В той час, як жінки нерідко довго залишалися монолінгвальними. Цей факт можна пояснити тим, що чоловіки одразу змушені були працювати і, відповідно, спілкуватися новою для себе мовою. Жінки, на відміну від чоловіків, як правило, мали займатися вихованням дітей і домашнім господарством, тобто знаходилися у замкненому домашньому середовищі. Щодо синтаксичних особливостей мови чоловіків та жінок, то було виявлено, що для жінок характерними виступають еліптичні конструкції та паратак西斯. Характерним для мови чоловіків виступає гіпотак西斯. Звичайно, вищенаведені результати перших досліджень у галузі лінгвістичної гендерології стимулювали подальший розвиток даної галузі досліджень, але із становленням лінгвістичної гендерології, перші дослідницькі здобутки нерідко піддавалися сумніву, оскільки вважалися недостатньо науково обґрунтованими. Підбиваючи підсумки розгляду першого етапу становлення гендерних студій у лінгвістиці, ми прагнемо виокремити провідні особливості даного періоду. Варто ще раз підкреслити, що до початку 60-х років ХХ століття дослідження у галузі лінгвістичної гендерології носили нерегулярний, периферійний характер. Крім того, у ході дослідження гендерних особливостей мови чоловіків та жінок домінувала точка зору про дефіцитність жіночої мови порівняно з чоловічою. Причому, чоловіча мова вважалася нормою, а жіноча – відхиленням від норми. Інтенсивніший розвиток гендерних досліджень, починаючи з 60-х років ХХ століття, обумовлюється інституціоналізацією та розвитком соціолінгвістики. Квантитативні соціолінгвістичні

дослідження дали цілий комплекс матеріалу для лінгвістичного аналізу. Соціолінгвісти спрямували свої зусилля на дослідження особливостей вживання мови представниками різних соціальних, вікових та локальних груп, а також чоловіків та жінок. Так, було встановлено, що жінки схильні до вживання більш престижних варіантів вимови. Результати досліджень у галузі гендерної лінгвістики свідчать, про необхідність урахування екстралінгвістичних факторів, які впливають на процес комунікації. Відомо, що так звані жіночі професії, як-от: вчитель, медична сестра, працівник сфери обслуговування вимагають від жінок вступати у комунікативну взаємодію з представниками самих різних верств населення. З огляду на це, гіпотеза про консервативність мови жінок підлягає сумніву. У кінці 60-х – на початку 70-х років ХХ століття почав інтенсивно розвиватися жіночий рух. Це обумовило виникнення феміністської лінгвістики. Її розвиток носив полемічний характер, тому даний напрямок досліджень нерідко називають феміністичною критикою мови. Представники феміністичної лінгвістики намагалися обґрунтувати андроцентризм розвинених європейських мов і ущербність жінки у мовній картині світу. Найбільших успіхів було досягнуто у Німеччині та США. Маючи на меті здійснювати вплив на мовну політику світових держав, феміністична лінгвістика трактувала на свою користь здобутки усього комплексу соціальних наук. Сьогодні, у межах феміністичної лінгвістики можна виокремити два основних напрямки. Перший напрямок досліджує сучасний стан мовної системи з метою виявлення мовної асиметрії та проявів мовного сексизму: тобто виявляються семантичні поля, словотвірні моделі та елементи мовної картини світу, де позиція жінки має ущербний вигляд. Погоджуючись з А. В. Кириліною [3, с. 55], ми вважаємо, що представники феміністичної лінгвістики поділяють гіпотезу Сепіра-Уорфа про те, що мова – це не тільки продукт діяльності суспільства, але й інструмент формування його мислення і ментальності. Ґрунтуючись на вищезазначеному, прихильники фемінізму стверджують, що структура сучасних розвинених європейських мов виступає наслідком патріархального ладу у більшості європейських країн. Тож, провідну мету своєї діяльності представники феміністичної лінгвістики вбачають у свідомому впливі на мовну політику та корекції мовної норми з метою усунення сексизму в системі мови. Сьогодні, у західноєвропейській лінгвістиці, зокрема в Німеччині, має місце гостра полеміка щодо шляхів реалізації теоретичних положень феміністичної лінгвістики на практиці, але беззаперечним є й той факт, що феміністична лінгвістика досягла значних успіхів. Другий з основних напрямів розвитку феміністичної лінгвістики концентрується на дослідженні гендерних особливостей комунікації в одностатевих та різностатевих групах. Слід зазначити, що вищезгаданий напрямок охоплює різні аспекти комунікативної взаємодії у різних соціокультурних умовах спілкування. Так, аналізуються стратегії діалогічної взаємодії, що їх використовують учасники різноманітних теле- та радіопередач, представники різних професій, тощо. Вихідна гіпотеза даного напрямку досліджень полягає в тому, що патріархальні суспільні стереотипи сприяють закріпленню за чоловіками та жінками різних комунікативних стратегій. Можна по-різному ставитися до вищезгаданої гіпотези, але отримані представниками феміністичної лінгвістики наукові дані значно розширюють уявлення сучасної науки про процеси комунікативної взаємодії: значно розширюється та уточнюється поняття про специфіку комунікативних девіацій та шляхи реалізації принципу кооперації Г. П. Грайса. Обсяг накопиченого наукового матеріалу дозволяє говорити про можливість введення до наукового вжитку терміну *гендерлект*, проте, на наш погляд, даний термін іще не має ґрунтового наукового тлумачення. Крім того, феміністична лінгвістика переймається особливостями впливу статі на процес мовної соціалізації особистості. Німецька феміністична лінгвістика прагне довести недоцільність і неправомірність висунування гіпотези про дефіцитність жіночої комунікації. Натомість, вищезгадана школа

феміністичної лінгвістики пропонує тезу про диференцію жіночої та чоловічої комунікації. На думку цієї групи вчених, жінки змушені вдаватися до використання комунікативних стратегій поступливості, невпевненості, висловлювати більше, порівняно з чоловіками, прагнення до кооперації, оскільки використання жінками чоловічих комунікативних тактик, таких як: вживання директивних мовленнєвих актів, непоступливість призводить до того, що жінки ризикують втратити в очах суспільства свою жіночність завдяки суспільним стереотипам. Варто зазначити, що ставлення до результатів досліджень у галузі феміністичної лінгвістики є неоднозначним, оскільки представники даного напрямку іноді виглядають занадто політично заангажованими. До того ж, останнім часом, частіше стали проводитися дослідження, в основі яких лежить неупереджений підхід до представників обох статей.

В Україні також триває розвиток гендерної лінгвістики. Як зауважує Л. О. Ставицька, найбільша частка українських гендерних досліджень належить вченим-германістам [4, с. 237]. Завдяки розвитку феміністичного руху та гендерології в англomовних країнах, гендерна проблематика раніше потрапила до кола наукових інтересів даної групи дослідників. На даний час, в україністиці тривають дослідження, метою яких виступає прагнення дотримання мовно-політичної коректності. На практиці вищезгадані дослідження сприяють демократизації української літературної мови та стилістичній нейтралізації наявних в українській мові фемінітивів.

Як видно з вищенаведеного огляду наукових публікацій, в Україні лінгвістична гендерологія та феміністична лінгвістика знаходяться на стадії становлення. Проте, вже започатковано розгляд гендерних аспектів комунікації у різних вимірах. Ми констатуємо, що сьогодні проблема специфіки функціонування феміністичного дискурсу у просторі мас-медіа залишається невирішеною. Тому, ми вважаємо за доцільне окреслити можливі шляхи дослідження особливостей функціонування феміністичного дискурсу у структурі сучасних мас-медіа. Погоджуючись з С. І. Потапенком [5, с. 11], ми вважаємо, що сучасним мас-медіа притаманне явище так званого дискурсивного симбіозу. Цей факт пояснюється тим, що, надаючи широкому загалу інформацію з самих різних сфер життя суспільства, сучасний мас-медіа простір синтезує в собі елементи різноманітних дискурсивних практик. Феміністичний дискурс, як вже зазначалося, являє собою політизоване явище, оскільки прибічники фемінізму не приховують власної політичної ангажованості. Відтак, ми вважаємо, що фемінізм може використовувати ті ж самі техніки маніпуляції, що й політичний дискурс. Досліджуючи засоби маніпулятивного впливу у політичному дискурсі, Г. М. Подшивайлова [6, с. 6] виокремлює наступні з них: застосування комічного, нагнітання страху, використання числа, відображення чуток. Відома американська дослідниця фемінізму Христина Соммерс у статті «Фемінізм у цифрах» (National Review, 27 червня 1994 року) [7] стверджує, що представники сучасного фемінізму часто використовують неперевірені статистичні дані, а іноді свідомо їх змінюють з метою нагнітання страху серед жінок і доведення пригніченості їх становища. Ґрунтуючись на вищезазначеному, можна зробити висновок про те, що сучасний феміністичний дискурс, так саме як і політичний, використовує такі прийоми маніпуляції, як використання числа, нагнітання страху та відображення чуток.

Погоджуючись з Н. Е. Аловою [8, с. 7], ми виділяємо у смисловому просторі мас-медіа два плани, а саме: образний план та денотативний план. Денотативний план сучасних мас-медіа містить фактичну інформацію стосовно предмета повідомлення, в той час, як образний план містить різні імпліцитні засоби маніпулятивного впливу, мета яких – певним чином видозмінити процес перцепції інформації її реципієнтом. Виходячи з вищесказаного, ми вважаємо, що у подальших розвідках у галузі феміністичної лінгвістики необхідно зосередитись на виявленні тих імпліцитних засобів маніпуляції, що їх використовує фемінізм з метою формування громадської думки. До

того ж, погоджуючись з О. О. Єрсьоміною [9, с. 8-9], ми вважаємо, що у сучасних мас-медіа маніпулятивний вплив існує не лише за рахунок вербальної складової медіатексту, але й за рахунок його невербальних елементів. Те ж саме стосується й елементів феміністичного дискурсу, які функціонують у просторі мас-медіа.

Ми також хочемо зазначити, що сучасний медіапростір являє собою складне, гетерогенне явище. Даний факт обумовлюється не тільки тим, що простір мас-медіа має комплексну структуру, але й тим, що зараз динамічно функціонують і розвиваються різні типи мас-медіа, такі як-от: газети, журнали, радіо, телебачення, мережа Інтернет. Таким чином, досліджуючи функціонування феміністичного дискурсу у просторі мас-медіа, слід брати до уваги особливості різних типів та жанрів мас-медіа. На нашу думку, саме вищезгаданий підхід забезпечить достовірність отриманих наукових результатів.

На завершення варто зазначити, що гендерна лінгвістика являє собою перспективний напрямок для наукових розвідок. Її розвиток почався у ХХ сторіччі і був обумовлений становленням феміністичного руху. Сучасний фемінізм досяг значних успіхів у своєму розвитку, особливо в країнах Західної Європи та США: сьогодні його прихильники впливають на мовну політику розвинених країн світу. Метою цього впливу виступає усунення дискримінаційних для жінок елементів системи мови. Крім того, феміністична лінгвістика проводить значний спектр досліджень, присвячених особливостям розподілу гендерних та соціальних ролей між чоловіками та жінками, а також особливостям комунікативної інтеракції в одностатевих та різностатевих групах; групах людей, об'єднаних за різними соціальними, віковими та локальними ознаками. Незважаючи на те, що певна частина наукового загалу скептично ставиться до результатів досліджень, представлених феміністичною лінгвістикою, варто визнати, що дані результати значно розширюють уявлення про особливості протікання процесу комунікації, а також соціальний статус чоловіків та жінок. Сучасний медіадискурс – складне гетерогенне явище із комплексною структурою. Сьогодні, мас-медіа мають на меті не лише надання певної інформації про різні події з життя суспільства, але й здійснення маніпулятивного впливу на читацьку аудиторію. Так, науково доведено, що простір мас-медіа синтезує в собі елементи різних дискурсивних практик. Сучасний фемінізм також активно використовує мас-медіа для поширення своїх теоретичних положень серед широкого загалу. Таким чином, на даному етапі розвитку феміністичного руху постає завдання дослідити особливості функціонування феміністичного дискурсу у просторі мас-медіа. Причому, під дискурсом ми розуміємо будь-яке вживання мови. Враховуючи певну політичну ангажованість сучасного фемінізму, можна говорити, що останній вдається до використання певних засобів маніпуляції притаманних політичному дискурсу, таких як-от: нагнітання страху, використання цифр та поширення чуток. Крім того, досліджуючи феміністичний дискурс у просторі мас-медіа, слід враховувати, що існують різні типи мас-медіа, і кожному з них притаманні свої особливості. Варто також зазначити, що маніпулятивний вплив, який феміністичний рух здійснює у просторі мас-медіа може мати як експліцитний, так і імпліцитний характер. Враховуючи той факт, що феміністичний рух поширюється сьогодні і в країнах СНД, зокрема в Україні, а також те, що мас-медіа мають потужний вплив на людську спільноту, дослідження щодо функціонування елементів лінгвістичної гендерології у просторі мас-медіа будуть корисними не лише для медіалінгвістики та феміністичної лінгвістики, але й матимуть велике практичне значення для психології, соціології, теорії мовної комунікації. До того ж, вищезгадану серію наукових завдань може доповнити дослідження, у центрі якого перебуватимуть представники як жіночої, так і чоловічої статі.

Щодо конкретних наукових перспектив дослідження феміністичного дискурсу у різних сферах вживання мови, зокрема у просторі мас-медіа, то варто зазначити, що подальша розробка висвітленої у даній статті наукової проблематики прискорить

створення узагальненої моделі функціонування та розвитку різноманітних дискурсивних практик у системі мови; істотно розширить наукові інтереси медіалінгвістики та прискорить процес інституціоналізації феміністичної лінгвістики; стимулюватиме інтерес соціально-психологічних наук до гендерних студій.

РЕЗЮМЕ

Статтю присвячено обґрунтуванню основних теоретичних положень, за якими феміністичний дискурс функціонує у просторі мас-медіа та науковому обґрунтуванню доцільності дослідження даного феномену. Особливу увагу приділено аналізу історії феміністичного руху, гендерної лінгвістики та феміністичної лінгвістики, огляду основних напрямків, які знаходяться у сфері наукових інтересів сучасного фемінізму.

Ключові слова: гендер, фемінізм, мас-медіадискурс, феміністичний дискурс, гендерна лінгвістика.

SUMMARY

The article focuses on the substantiation of the fundamental theoretical points according to which the feminist discourse functions in the mass media space and on the scientific substantiation of the appropriateness of research of the given phenomenon. Special attention is devoted to the analysis of the history of feminist movement, gender linguistics and feminist linguistics, to a survey of the fundamental trends that belong to the sphere of scientific interests of modern feminism.

Key words: gender, feminism, mass media discourse, feminist discourse, gender linguistics.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Макаров, М. Л. Основы теории дискурса [Текст] / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003 – 280 с.
2. Кирилина, А. В. О применении понятия «Гендер» в русскоязычном лингвистическом описании [Текст] / А. В. Кирилина // Филологические науки. – 2000. – № 3. – С. 18—27.
3. Кирилина, А. В. Развитие гендерных исследований в лингвистике [Текст] / А. В. Кирилина // Филол. науки. – 1998. – № 2. – С. 51—58.
4. Ставицька, Л. О. Сучасний стан лінгвогендерологічних досліджень в Україні [Текст] / Л. О. Ставицька // Мовознавство. – 2008. – № 2-3. – С. 236—246.
5. Потапенко, С. І. Сучасний англомовний медіа-дискурс : лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти : моногр. [Текст] / С. І. Потапенко. – Ніжин : Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. – 391 с.
6. Подшивайлова, Г. М. Мовні засоби маніпулятивного впливу в політичному дискурсі (на матеріалі друкованих російськомовних ЗМІ України) [Текст] : Автореф. дис. ... канд. філол. наук» / Г. М. Подшивайлова. – К., 2009. – 21 с.
7. Мужской Альманах. Мужской электронный журнал [Электронный ресурс]. – Режим доступа к журн. : <http://www.menalmanah.narod.ru/fvf/figure.html>. — Загол. з екрану.
8. Алова, Н. Э. Динамический аспект образности газетного текста (на материале английского языка) [Текст] : Автореф. дис. ... канд. филол. наук / Н. Э. Алова. – М., 1989. – 22 с.
9. Ерѐмина, Е. А. Множественность форм прагматического воздействия англоязычного медиадискурса [Текст] : Автореф. дис. ... канд. филол. наук / Е. А. Ерѐмина. – М., 2007. – 23 с.

Надійшла до редакції 30.09.2013 р.